

Sygn. akt II CSKP 773/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 lutego 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z powództwa Parafii Rzymskokatolickiej p.w. [...] w K.
przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie Wielkopolskiemu
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 22 lutego 2023 r.
w Izbie Cywilnej w Warszawie,
skargi kasacyjnej Parafii Rzymskokatolickiej p.w. [...] w K.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu
z 23 czerwca 2020 r., sygn. akt I ACa 170/20,

1) oddala skargę kasacyjną;

**2) zasądza od powoda na rzecz pozwanego Skarbu Państwa -
Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej koszty
postępowania kasacyjnego w kwocie 5400 (pięć tysięcy czterysta
zł).**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 5 października 2018 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu zasądził od Skarbu Państwa - Wojewody Wielkopolskiego na rzecz Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem [...] w K. (dalej Parafia) kwotę 11 371 184 zł z ustawowymi odsetkami, w pozostałej części powództwo oddalił i orzekł o kosztach postępowania. Sąd Okręgowy ustalił, że powodowa Parafia została erygowana w średniowieczu. Dekretem biskupa z 2 października 1925 r. została utworzona w K. Parafia pod wezwaniem [...] , do której przyłączono szczegółowo opisane nieruchomości z zasobu należącego dotychczas do powodowej Parafii, choć całym tym zasobem zarządzał nadal proboszcz powodowej Parafii. W latach 60-tych ubiegłego wieku Parafia [...] stała się odrębną jednostką parafialną oraz odrębnym podmiotem własności nieruchomości. Na podstawie ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu K. (Dz.U. z 1950 r., nr.9, poz.87, dalej: „u.p.d.m.r.”) Skarb Państwa przejął protokołem z 31 marca 1950 r. uzupełnionym protokołem z 31 stycznia 1951 r., szczegółowo opisane w ustaleniach faktycznych nieruchomości położone w K. i S. o powierzchni 194,4164 ha, z których wyłączono na cele kultu religijnego (kościół, cmentarze parafialne) obszar o powierzchni 8,8877 ha.

Pismem z 14 kwietnia 1991 r. powodowa Parafia zwróciła się do Komisji Majątkowej (dalej: Komisja) o wszczęcie postępowania regulacyjnego na podstawie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła [...] w Rzeczypospolitej Polskiej (jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 1347, dalej: „u.s.p.k.k.”), domagając się przywrócenia prawa własności wyszczególnionych w tym piśmie nieruchomości oraz przyznania nieruchomości zamiennych w miejsce opisanych we wniosku gruntów. Komisja wszczęła postępowanie regulacyjne w styczniu 1991 r. W dniu 9 czerwca 1997 r. przed Komisją została zawarta ugoda, na podstawie której przyznano powodowej Parafii bliżej opisane działki o łącznej powierzchni 35,38 ha. Parafia [...] w K. także wystąpiła z wnioskiem o wszczęcie postępowania regulacyjnego przed Komisją Majątkową i otrzymała w jego ramach nieruchomości zamienne o powierzchni [...]. Pismem z 21 lutego 2011 r. Komisja zawiadomiła powodową Parafię o nierozpatrzeniu jej wniosku w pozostałym zakresie, w związku z czym Parafia wniosła przedmiotowy pozew, w którym

domagała się przyznania nieruchomości zamiennych w zamian za szczegółowo opisane działki przejęte w 1950 r. przez Skarb Państwa, ewentualnie zasądzenia na jej rzecz odszkodowania w kwocie 20 000 000 zł. Na podstawie opinii biegłych sądowych Sąd pierwszej instancji ustalił, że wartość, objętych wnioskiem regulacyjnym powodowej Parafii, gruntów przejętych przez Skarb Państwa wynosi kwotę 11 974 713 zł, zaś wartość przyznanych powodowej Parafii w postępowaniu przed Komisją nieruchomości zamiennych kwotę 603 529 zł i po ustaleniu, że nie jest możliwe ani przywrócenie własności nieruchomości przejętych ani przyznanie nieruchomości zamiennych, zasądził na rzecz powodowej Parafii od Skarbu Państwa odszkodowanie w kwocie 11 371 184 zł., stanowiące różnicę wskazanych wyżej kwot.

Po rozpoznaniu apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny w Poznaniu zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że obniżył zasądzoną nim kwotę odszkodowania do 9 220 826 zł., oddalił powództwo w pozostałej części w zakresie roszczenia głównego oraz oddalił apelację pozwanego Skarbu Państwa w pozostałej części. W uzasadnieniu wyroku Sąd drugiej instancji skorygował ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji przyjmując, że powodowa Parafia była w okresie przed wejściem w życie ustawy z dnia 20 marca 1950 r. właścicielką gruntów o powierzchni [...], albowiem część poprzednio posiadanego przez nią zasobu nieruchomości stała się własnością utworzonej w 1925 r. Parafii [...]. W toku postępowania przed Komisją powodowa Parafia otrzymała nieruchomości zamienne o powierzchni [...] w zamian za działki nr 184 i 186 o powierzchni 23,34 ha oraz działki nr [...], [...] i [...] o powierzchni [...], a zatem nieruchomości o łącznej powierzchni 34,56 ha. Sąd Apelacyjny podniósł, że w świetle orzeczeń Sądu Najwyższego powodowa Parafia mogła domagać się na podstawie art. 61 ust. 1 pkt 2 u.s.p.k.k. przywrócenia własności (ewentualnie przyznania nieruchomości zamiennych) gruntów o powierzchni do 100 ha, a zatem w granicach gospodarstwa, które powinno być wydzielone proboszczowi na podstawie art.4 ust.2 u.p.d.m.r. już w okresie przejmowania nieruchomości kościelnych przez Skarb Państwa (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 2 grudnia 2015 r., IV CSK 90/15; z 8 listopada 2018 r., II CSK 270/17; z 7 lutego 2019 r., II CSK 120/17 oraz z 12 marca 2020 r., II CSK 676/18). Podzielił także pogląd Sądu Okręgowego, że roszczenie

regulacyjne powodowej Parafii mogło zostać zaspokojone, w realiach tej sprawy, tylko przez zasądzenie odszkodowania na podstawie art.63 ust. 1 pkt 3 u.s.p.k.k. Skorygował jedynie wysokość tego odszkodowania uznając, że doszło do uregulowania roszczeń powodowej Parafii w zakresie [...], w związku czym mogła się ona skutecznie domagać odszkodowania za nieruchomości o powierzchni [...]. Ze względu na niemożność precyzyjnego ustalenia zakresu szkody oraz wysokości przysługującego powodowej Parafii odszkodowania, Sąd Apelacyjny ustalił je w oparciu o art. 322 k.p.c. Wskazując, że w świetle zebranego w sprawie materiału dowodowego, nieruchomości przejęte przez Skarb Państwa mają aktualnie różne przeznaczenie, za uzasadnione uznał przyjęcie ich uśrednionej ceny za hektar. Skoro grunty o powierzchni [...] zostały wycenione na 11 974 713 zł, to średnia wartość hektara wynosi 144 906,55 zł, co przy przemnożeniu przez 65,44 ha pozwala na ustalenie wysokości odszkodowania na kwotę 9 220 866 zł, ostatecznie zasądzoną na rzecz powodowej Parafii w wyroku reformatoryjnym Sądu Apelacyjnego.

W skardze kasacyjnej powodowa Parafia, zaskarżając wyrok w części oddalającej roszczenie o zasądzenie kwoty 1 280 922 zł, zarzuciła naruszenie art. 63 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 61 ust. 1 pkt 2 u.s.p.k.k. w zw. z art.128 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r o gospodarce nieruchomościami (jedn. tekst: Dz.U. z 2023 r., poz.344, dalej „u.g.n”.) w zw. z § 52 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie wyceny nieruchomości i sporządzania operatu szacunkowego (Dz. U. Nr 207, poz. 2109 ze zm., dalej: „rozporządzenie”) przez przyjęcie, że rozliczenie nieruchomości przyznanych powódce w toku postępowania regulacyjnego przed Komisją Majątkową następuje według kryterium powierzchniowego, a nie wartościowego, wskutek czego w postępowaniu regulacyjnym nie zaspokojono roszczenia powódki w całości.

Formułując te podstawy kasacyjne, powodowa Parafia wniosła o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy przez zasądzenie od pozwanego na rzecz powodowej Parafii kwoty dalszej kwoty 1 280 922 zł, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przytoczona przez skarżącą podstawa kasacyjna naruszenia prawa materialnego nie znajduje uzasadnienia w okolicznościach tej sprawy. Sąd drugiej instancji nie uchybił art. 63 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 61 ust. 1 pkt 2 u.s.p.k.k., albowiem dokonał ich prawidłowej wykładni i niewadliwego zastosowania, aprobuując stanowisko powódki i Sądu Okręgowego, że powódce przysługuje prawo do odszkodowania ustalonego według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości wobec niemożności przywrócenia Parafii własności przejętych nieruchomości oraz niemożności przyznania jej nieruchomości zamiennych. Parafia nie kwestionowała zresztą braku możliwości zastosowania przewidzianych w art.63 ust.1 pkt 1 i 2 u.s.p.k.k. sposobów regulacji przysługujących jej wobec Skarbu Państwa roszczeń majątkowych, wyrażając zgodę na przyznanie jej odszkodowania. Przytoczony w ramach tej podstawy art.128 ust. 1 u.g.n. stanowi, że wywłaszczenie własności nieruchomości, użytkowania wieczystego lub innego prawa rzeczowego następuje za odszkodowaniem na rzecz osoby wywłaszczonej odpowiadającym wartości tych praw. Zgodnie zaś z § 52 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r., przy określaniu wartości nieruchomości na potrzeby regulacji spraw majątkowych kościelnych osób prawnych i związków wyznaniowych mających uregulowane stosunki z państwem stosuje się odpowiednio przepisy art. 128 ust. 1 i 2 i art. 134 ust. 1 i 2 u.g.n. Przy określaniu wartości nieruchomości dla ustalenia odszkodowania, o którym mowa w ust. 1, stan nieruchomości przyjmuje się z dnia utraty praw własności przez kościelną osobę prawną, a ceny i przeznaczenie nieruchomości - z dnia ustalenia odszkodowania.

Określenie wartości przejętych nieruchomości oraz wysokości należnego powodowej Parafii odszkodowania, należące do sfery faktów istotnych dla rozstrzygnięcia tej sprawy, wymagało wiedzy specjalnej, stąd prawidłowo Sądy obu instancji posiłkowały się przy ustaleniu tych faktów opiniami biegłych sądowych, którzy je sporządzili przy zachowaniu opisanych wyżej reguł wskazanych w ustawie o gospodarce nieruchomościami oraz rozporządzeniu.

Ze skargi kasacyjnej wynika, że powódka nie zgadza się z wysokością odszkodowania, którą Sąd Apelacyjny ustalił w wyroku reformatoryjnym w oparciu

o ocenę zebranych w sprawie dowodów i poczynione na ich podstawie ustalenia faktyczne, jednakże kwestionowanie oceny dowodów i ustaleń faktycznych nie jest dopuszczalne w postępowaniu kasacyjnym (art.398¹³ § 2 i art.398³ § 3 k.p.c.). W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Apelacyjny uznał, iż w postępowaniu przed Komisją Majątkową doszło do uregulowania roszczeń powódki w zakresie 34,56 ha (co stanowi wiążące Sąd Najwyższy ustalenie faktyczne), w związku z czym powódce przysługuje odszkodowanie za niezwrócone grunty o powierzchni 65,44 ha. To ostatnie przytoczone założenie jest z kolei rezultatem przyjętej przez Sąd Apelacyjny koncepcji rozstrzygnięcia, opartej na orzecznictwie Sądu Najwyższego w sprawach regulacyjnych zgodnie z którą, powodowa Parafia mogła dochodzić zwrotu gruntów w granicach 100 ha, o których mowa w art. 61 ust. 1 pkt 2 u.s.p.k.k. (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 2 grudnia 2015 r., IV CSK 90/15; z 8 listopada 2018 r., II CSK 270/17; z 7 lutego 2019 r., II CSK 120/17 oraz z 12 marca 2020 r., II CSK 676/18). W oparciu o zbrany w sprawie materiał Sąd Apelacyjny uznał, że precyzyjne ustalenie zakresu szkody poniesionej przez Parafię wskutek niemożności zwrotu nieruchomości nie jest możliwe i z tej przyczyny zastosował jako podstawę prawną określenia wysokości odszkodowania art.322 k.p.c. przewidujący, że jeżeli w sprawie o naprawienie szkody, o dochody, o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia lub o świadczenie z umowy o dożywocie sąd uzna, że ściśle udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe, nader utrudnione lub oczywiście niecelowe, może w wyroku zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy. Skarga kasacyjna nie zawiera zarzutu naruszenia tej normy, a należy przypomnieć, że skarga jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia przysługującym od prawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji, silnie nacechowanym pierwiastkiem publicznoprawnym, zaś jej zadaniem nie jest korygowanie wszelkich orzeczeń sądowych zawierających ewentualne błędy lub uchybienia, ponieważ tę funkcję realizują inne środki prawne. Charakter skargi kasacyjnej przekłada się na zakres kognicji Sądu Najwyższego, który dokonuje wyłącznie kontroli zgodności z prawem zaskarżonego prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji w granicach zaskarżenia i w granicach wskazanych przez stronę podstaw. Przewidziane w art.398¹³ § 1 k.p.c., związanie granicami podstaw kasacyjnych oznacza

powinność Sądu Najwyższego merytorycznego rozpoznania jedynie tych zarzutów materialnoprawnych i procesowych, które zostały wytknięte przez skarżącego i są dopuszczalne w świetle art. 398³ § 1 i 2 k.p.c., a także niedopuszczalność poszukiwania i uwzględnienia przez Sąd Najwyższy z urzędu innych - nawet występujących obiektywnie, lecz nie wytkniętych przez skarżącego - uchybień materialnoprawnych i procesowych, bez względu na ich ciężar i znaczenie dla wyniku rozpoznania skargi kasacyjnej.

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w sentencji (art.398¹⁴ k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego na rzecz pozwanego Skarbu Państwa, zastępowanego przez Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej, która wniosła w terminie odpowiedź na skargę kasacyjną powódki, orzeczono na zasadzie odpowiedzialności za wynik sprawy (art. 98 § 1 i art.99 w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c. oraz § 10 ust.4 pkt 2 w zw. z §2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (tekst jedn. Dz. U z 2015 r., poz. 1800 ze zm.).